

Wie preekt er nog over vrede?

Demonstratie van IKV Pax Christi in Den Haag. Links de Tweede Kamerleden Pieter Omtzigt van het CDA en Henk Krol van 50Plus.
foto martijn beekman, anp

De jaarlijkse 'vredesweek' begint zondag. Ooit had de vredesbeweging massale aanhang onder gelovigen. Wat is daar nog van over? 'Wij worden weggezet als mannen of vrouwen met futuristische prietpraat.'

GERRIT-JAN KLEINJAN

De regenboogvlag hangt zo te zien al een tijdje in de etalage. 'Vredescentrum' staat er in grote letters op. Aan het waslijntje eronder hangt een tiental vredesduiven van papier. Dit is de entree van het pand van Kerk en Vrede, een kerkelijke stichting uit Utrecht die zich al bijna een eeuw inzet voor ontwapening en geweldloosheid.

Wanneer het laatste nieuwe lid van de stichting is verwelkomd? De vier mannen aan tafel, stuk voor stuk voorbij de pensioengerechtigde leeftijd, kijken elkaar aan. Er valt een diepe stilte. "Je hoort het al, dat weten we niet", zegt Arie de Bruijn. Hij is al jaren actief in de stichting. "Verandert er niets, dan is het over vijf jaar over", voegt Jan Anne Bos, gepensioneerd predikant, toe. De andere twee knikken. De mannen, omringd door duizenden boeken over vredesvraagstukken, beseffen dat ze waarschijnlijk de laatste christelijke vredesactivisten in Nederland zijn. "We zijn allemaal oud", zegt Bos.

Ooit zette de vredesbeweging honderdduizenden Nederlandse gelovigen in beweging. Dat is geschiedenis. De kerkelijke vredesbeweging lijkt een relik uit de jaren zeventig en tachtig, toen kerkleden met bussen naar het Haagse Malieveld trokken om te demonstreren tegen de kernbom. De kernactiviteit van Kerk en Vrede bestaat tegenwoordig uit het ontwikkelen van ideeën voor kerkdiensten. Die plaatst de stichting op zijn website.

Jezus als Che Guevara

Niettemin houden de Nederlandse kerken volgende week gewoon de jaarlijkse 'vredesweek'. Sinds 1967 is het een van de kroonjuwelen van de vredesbeweging. Hoogtepunt vormt de vredeszondag, de eerste zondag van de vredesweek.

Maar wat is er na een halve eeuw nog over van de kerkelijke vredesbeweging? Het antwoord is kort maar krachtig: bar weinig. Jan Anne Bos van Kerk en Vrede: "De indruk bestaat wel eens: het is allemaal wel klaar."

"Het staat in de kerk niet meer op de agenda", voegt Wim Grandia toe. Grandia, bekend geworden als pastor bij de interkerkelijke omroep Ikon, was net als Bos ooit predikant. Hij zegt: "Ik heb de indruk dat het onderwerp in de Protestantse Kerk in Nederland beperkt is tot diaconale hulp in conflictgebieden." Bos, brommend in zijn krullende baard: "De vredesweek is een miezerig dingetje. Plaatselijk doen mijn collega's er geen rúk meer aan." Op gemeenteavonden in zijn eigen kerk probeert hij het onderwerp vrede nog wel op de kerkelijke agenda te krijgen. Tevergeefs. "Wat ik zeg wordt niet eens genotuleerd."

Kerk en Vrede is altijd een kleine organisatie geweest. Wie weet geeft de barometer elders beter weer aan. Een paar kilometer verderop zetelt IKV Pax Christi, een

andere vredesorganisatie. De veel grotere broer van Kerk en Vrede houdt kantoor boven een stiltecentrum in winkelcentrum Hoog Catharijne. Dertig jaar geleden was Mient Jan Faber van het Interkerkelijk Vredesberaad hét gezicht van de massale vredesbeweging in de strijd tegen de plaatsing van kruisraketten in Nederland. Soms wordt Helma Maas, sinds tien jaar medewerker van de organisatie, wel eens moe van de vergelijking met het verleden. "Als je op een verjaardag vertelt waar je werkt, dan beginnen de mensen altijd over vroeger", verzucht ze. "Bij Mient Jan Faber hebben ze vaak nog wel een beeld. Maar als je hier op Hoog Catharijne rondvraagt, weet denk ik niemand wat IKV Pax Christi is."

Van de Vredeskrant, de actiefolder die de organisatie in de Vredesweek uitdeelt, gingen er op het hoogtepunt wel 200.000 de deur uit. In de tijd dat Maas nu bij de organisatie werkt, zegt ze, zijn dat er elk jaar minder geworden. Tegenwoordig is de oplage nog 30.000 stuks.

In de kerken zorgde de vredesbeweging voor grote polarisatie. Critici vonden dat demonstrerende kerkgangers van Jezus een soort Che Guevara maakten. In het kantoor van Kerk en Vrede verheft ex-predikant Bos zijn stem: "Het lijkt me eerder te rechtvaardigen dat je van Jezus een vrijheidsstrijder maakt dan een soort zoethoudertje. Het christendom is gestart als pacifistische beweging." Grandia, sussend: "We moeten een andere toon zien te vinden. Mensen zijn ook afgeknapt op de zwaarte en de dogmatiek van de vredesbeweging."

Het gesprek komt op Syrië. Wat zou de vredesbeweging daar nog kunnen betekenen? Bos, resoluut: "Ik zou het geval van Syrië in handen willen geven van de kerken en de Rode Halve Maan (het islamitische Rode Kruis, red). Die

hebben een betere oplossing dan al die foute politici."

Preken over gifgas

IKV Pax Christi heeft de kerkelijke veren voor het grootste deel afgeschud. Zo promoot de organisatie sinds twee jaar in de vredesweek het zogeheten 'Ministerie van vrede', waarbij onder meer een bekende Nederlander onderwerpen over vrede en veiligheid op de kaart zet. Dit jaar is dat cabaretier Jörgen Raymann. In het kantoor van Pax Christi vertellen campagnemedewerkers Helma Maas en Dorien Jansen dat ze de vredesweek op deze manier nieuw leven hopen in te blazen. Ze vertellen dat de naam 'Ministerie van Vrede' heel bewust is gekozen. Maas: "Dit is een neutrale naam waaraan niemand zich kan storen." Ook op de website van de organisatie zijn referenties aan kerk of christendom met moeite te vinden.

Maas: "We zijn een maatschappelijk organisatie geworden, een ngo." Jansen: "We noemen ons op zijn Engels faith based, maar staan nadrukkelijk open voor iedereen." De 31-jarige Jansen is zelf een voorbeeld van die koers. "Ik ben nog wel christelijk opgevoed, maar ga zelf niet meer naar een kerk." Ruimte voor kerkelijkheid reserveert de organisatie nog in een zogeheten 'liturgiekrant', met daarin tips voor een kerkelijke vredesviering met een lied, een gedicht en een kaars.

De kerk ligt niet meer zo lekker in de samenleving, vertellen ook de mannen in het kantoor van Kerk en Vrede. Zo staat Arie de Bruijn wel eens te folderen voor zijn organisatie. "Als ze horen dat we van de kerk zijn, dan weten ze niet hoe snel ze moeten doorlopen", zegt hij. De overige aanwezigen herkennen het helemaal. "Mensen knappen af op het woord kerk."

Toch zijn hier en daar restanten van de vredesbeweging in de kerk te vinden. Zo preekte Grandia

onlangs nog in de Amsterdamse Keizersgrachtkerk, de plaats waar de gereformeerde voorhoede tot op de dag van vandaag bijeenkomt. "Ik preekte over de vraag 'wat is waarheid?' Ik haalde daarbij het zogenaamde bewijs aan voor het gebruik van gifgas in Syrië." Volgens Grandia worden kerkgangers wakkergeschud door een stevige oproep vanaf de kansel: "Je moet ze soms op weg helpen om kritisch te blijven." Dan: "Je kunt alles van de jaren tachtig zeggen, maar in de kerk ging het ging wél ergens over." Zijn collega Bos zucht: "Laatst zat ik in de kerk. Uit niets was op te maken dat we in een crisistijd leven." Grandia: "Het barst tegenwoordig van tijdloze preken die ook een eeuw geleden gehouden hadden kunnen worden. Ondertussen worden wij van de vredesbeweging weggezet als mannen of vrouwen met futuristische prietpraat." Bos, stellig: "Maar achteraf gezien hebben we áltijd gelijk gekregen."

Een radicale bevrijdingsboodschap

Waarom vond de vredesbeweging in de kerken zo'n vruchtbare voedingsbodem? De maatschappelijke ontwikkelingen in de jaren zestig, zeventig en tachtig hielden niet op bij de voordeur van de kerk. Het traditionele geloof in een persoonlijke God werd deels verdrongen door de hoop dat het goddelijke zich in een betere wereld zou manifesteren. Het evangelie werd zodoende een radicale bevrijdingsboodschap voor onderdrukten. In Den Haag waren op 29 oktober 1983 naar schatting 550.000 mensen op de been om te demonstreren tegen kernraketten. Het was daarmee de grootste demonstratie ooit op Nederlandse bodem.

De consequenties waren uiteindelijk desastreus voor de kerk. Sociaal en politiek engagement met verdrukten kan ook heel goed buiten de kerk, zo ontdekten gelovigen al snel. In de jaren tachtig zette, mede hierdoor, een dramatische ledendaling in. Progressieve christenen pakten

hun biezen. Naast theologische koerswijzigingen is het einde van de Koude Oorlog in 1989 aan te wijzen als keerpunt voor de vredesbeweging. Opeens was de dreiging van een kernoorlog niet meer actueel. Tegenwoordig heeft IKV Pax Christi nog twintigduizend donateurs, Kerk en Vrede duizend.